

OKROGLA MIZA

Jovana Stanković

Antigona brez Antigone

Pred začetkom pete izvedbe Teatra na razpotju je v avli potekal nagovor Spasojeta Ž. Milovanovića, direktorja Narodnega gledališča Niš, niškega župana Dragoslava Pavlovića in srbskega kulturnega ministra Nikole Selakovića. Tako župan kot tudi minister sta poudarila pomen gledališkega festivala Teater na razpotju, ki ima mednarodni značaj, saj vključuje celoten balkanski kulturni prostor, in to v mestu, ki leži na resnično edinstvenem razpotju.

Festival je slovesno odprl igralec Dejan Lilić, član sveta festivala.

Prva predstava v tekmovalnem programu festivala je bila Antigona Dominika Smoleta v režiji Luke Marcena in v produkciji Slovenskega narodnega gledališča Nova Gorica iz Slovenije.

Moderatorica kritiške okrogle mize Olivera Milošević je pogovor začela z navedbo, da je to besedilo, napisano leta 1960, pravzaprav pesniška drama, ki jo je navdihnila Sofoklejeva Antigona in katere zgodba govori o takratnem času, ta predstava pa namerava govoriti o sedanjosti.

To besedilo vsiljuje mir, ki se propagira in h kateremu se stremi od samega začetka, medtem ko ostaja režija aristokratsko zadržana in preprosta, je poudarila dramaturginja Jelena Popović in dodala, da je v predstavi zaznala trenutek modernega življenja, ki nam ne dovoljuje, da bi občutili čustva in strast, saj smo odtujeni. Kljub umirjeni igri ansambla pa so čustva vidna in občutna.

Teatrolog Milivoje Mladenović je poudaril, da je Dominik Smole glede na ustvarjalni opus in številne študije, ki so bile napisane o njegovih delih, avtor svetovnega kova. Njegovo dramsko besedilo je prežeto z univerzalnimi izjavami, ki bi si jih človek moral beležiti, da bi si jih zapomnil, saj se z odra kar usuje plaz njegovih modrosti. Luki Marcenu je uspelo na pravi način izraziti prav to eruptivno moč Smoletove dramaturgije in ustvariti partituro za pravo igralsko simfonijo.

Teatrolog Dejan Petković je povedal, da je pomembno, da je bila ta predstava izvedena na začetku festivala, saj preizprašuje odgovornost posameznika v svetu v trenutku, ko ne vemo, koliko nepokopanih trupel je v Gazi in na ukrajinskem bojišču. Antigonina odsotnost ni samo pojav v meščanski drami, ampak je to bistveni problem današnje civilizacije.

Njegov kolega Milan Mađarev je dejal, da se mu zdi, da je Antigona v tej predstavi ves čas prisotna. Ideja o uporabi ni več njena, ampak izvira iz Ismene, ki pa potem na neki način postane sestrina spremljevalka. Obe iščeta bratovo truplo, a na Ismeni vidimo čista oblačila, kar nam da vedeti, da se ne trudi preveč pri tem opravilu. Kreont in Tejrezias uvidita, da idejna vodja ni Ismena, pač pa je to Antigona.

Tudi Paž, za katerega igralka poudari, da je nedolžen in čist, je vendarle morilec, saj na odru ubije stražarja, kar dokazuje, da imajo vsi krvave roke.

INTERVJU

Mirjam Drnovšček

Srce nikoli ne laže, ker skozenj govori duša

Na festivalu *Teater na razpotju* je bila prvič izvedena slovenska predstava in ta čast je pripadla Slovenskemu narodnemu gledališču Nova Gorica. Tuji jezik v gledališču ni ovira, ampak je to izziv in morda priložnost za odkrivanje novih sporočil. Niško občinstvo se strinja, da slovenski

jezik ni nekaj tujega ali oddaljenega, zlasti ko na odru vidimo dobro poznani boj za tisto, kar je moralno, etično in plemenito.

To velja tudi za *Antigono* novogoriškega gledališča, katerega direktorica je Mirjam Drnovšček, dobro poznano ime v slovenskih gledaliških krogih. Festival *Teater na razpotju*, meni Drnovškova, je koristen za gledališče in umetnost.

Vsak gledališki festival je zelo pomemben, saj prinaša svež vpogled v gledališko ustvarjanje zunaj lokalnega okolja, in če je gledališče ogledalo življenja, prinaša tudi vpogled v širše družbeno dogajanje. Seveda gledališče ne ponuja odgovorov, ampak odpira vprašanja in spodbuja k razmišljanju, medtem ko drugi mediji v dobi neoliberalnega kapitalizma vse bolj napeljujejo k slepemu potrošništvu in iskanju sreče tam, kjer je človek nikoli ne bo našel – v denarju in materialnih dobrinah. Festival pa ravno nasprotno prinaša druženje, razmišljanje in ustvarjanje, ki vedno znova rojeva nekaj lepega, kar nas notranje bogati, meni Mirjam Drnovšček.

Eden od ciljev festivala, ki letos praznuje peto obletnico, je povezovanje gledališč iz različnih mest in držav, kar je dobro za razvoj gledališke umetnosti, meni Drnovškova.

To je odlična zamisel, saj festival ne omogoča le srečevanja in vzporejanja različnih uprizoritvenih konceptov, temveč tudi refleksijo o gledališkem ustvarjanju, ki je nujno potrebna za vsako gledališče in vsakega ustvarjalca, pravi gledališka direktorica.

Čeprav se nekateri ne strinjajo s tem, Mirjam Drnovšček meni, da lahko grške tragedije interpretiramo s sodobnimi pojmi.

Mislim, da se človek iz zgodovine žal ne nauči ničesar, morda tudi zato, ker imamo »kratek« spomin. Osebnostno menim, da bi bilo danes v svetu manj terorizma in trpljenja, če bi več pozornosti posvečali izkušnjam iz preteklosti. Dokler človek ne bo sposoben spremeniti svojih vedenjskih vzorcev, se bo zgodovina ponavljala. Veliko bi se lahko naučili iz grških tragedij, zato jih moramo vedno znova postavljati na oder, meni Mirjam Drnovšček.

Danes je veliko *Antigon*, poudarja Drnovškova, tako pa se nadaljuje tudi boj proti zemeljskim zakonom, ki niso v skladu s tistimi nenapisanimi, ki jih občutimo globoko v srcu.

Ponavljam, žal se iz zgodovine ne naučimo ničesar. Ponavljamo iste napake, ker preveč sledimo umu, ki vedno deluje na podlagi ega, in premalo svojemu srcu. Srce nikoli ne laže, saj skozenj govori duša, zaključuje Mirjam Drnovšček.

S predstavo *Antigona* je duša spregovorila tudi na odru Narodnega gledališča Niš. Zlasti v zadnjih desetletjih ima veliko povedati, srce pa mora veliko prenesti. Le upamo lahko, da kdo to tudi sliši.

Ljubica Jocić

INTERVJU

Luka Marcen

Različni žanri zahtevajo različne pristope ter terjajo, da se vedno znova razvijamo in odkrivamo same sebe

Luka Marcen je mlad slovenski režiser, rojen v Celju, ki danes režira po vsej Sloveniji. Čeprav se je sprva vpisal na študij filozofije in primerjalne književnosti, je nato zaključil študij gledališke režije na Akademiji za gledališče, radio, film in televizijo. Sodeloval je z velikimi režiserskimi imeni, njegova *Antigona* v produkciji Slovenskega narodnega gledališča Nova Gorica pa je odprla peti festival *Teater na razpotju*. Z Luko smo se pogovarjali prav o tej predstavi, pa tudi o njegovem gledališkem delovanju nasploh.

1. Vaša predstava Antigona v produkciji Slovenskega narodnega gledališča Nova Gorica letos odpira peti festival Teater na razpotju. Kako so potekale priprave nanjo?

Zelo sem vesel in počaščen, da smo lahko uprizorili Antigono Dominika Smoleta. Mislim, da je ta drama ena najboljših, kar jih je bilo kdaj napisanih v Sloveniji, če ne celo najboljša. To ni le reinterpretacija starogrške tragedije in antičnega mita, ampak je drama sama po sebi mojstrovina. V tej predstavi Smole razmišlja o sodobni družbi in družini ter postavlja vprašanja o moči in krutosti, pa tudi o ljubezni. Predstava odgovarja na vprašanja bratomorne vojne med Slovenci med drugo svetovno vojno, ki še danes razdvaja našo družbo. Pri odrski postavitvi smo se osredotočili na vprašanje družine, oportunitizma in preživetja v trenutku, ko se zdi izjemno pomembno izbrati stran, pa čeprav je ne razumemo. Naše branje Antigone je torej nekje med domačo jedilnico in nekakšnim praznovanjem zmage, ki je nismo dosegli.

2. Kaj ste hoteli občinstvu posredovati s svojo postavitvijo Antigone?

Za razliko od Sofoklejeve se Smoletova Antigona ne bori več proti avtoritativnemu voditelju, ampak je bistvo njenega delovanja sledenje svoji vesti, sistemu vrednot, v katerega trdno in brezkompromisno verjame ne glede na pozive najbližjih, govoric ali vladarjevega mnenja. Antigone ne vodi konflikt, konfrontacija, ampak njena odločnost pri uresničevanju lastnih idealov. V Smoletovi drami je Antigona fizično odsotna – tebanska skupnost zgolj opazuje njena dejanja, kar avtorju pomaga izpostaviti problem družbenega in političnega pragmatizma, oportunitizma in apatije. In s tem – nič manj radikalno – nagovarja tudi na naš čas.

S svojo brezmejno voljo in visokimi moralnimi standardi Antigona danes vse bolj postaja nekaj nedosegljivega in neznosnega. Ni več nekdo, ki bi ga lahko izbrisali, spreobrnili ali celo eliminirali. Antigona ni le mit, na katerega lahko pozabimo, ampak je naša slaba vest, ki preži na nas in nam je vedno za petami, pa če jo še tolikokrat poskusimo zanikati. Antigona nas opominja na vsako priložnost, ko bi morali kaj storiti, pa nismo, opominja nas na vsakodnevni pragmatizem, velika in majhna dejanja oportunitizma, družbeni konformizem, v katerem smo se izgubili, strahove, zaradi katerih odnehamo, in na trenutke, ko pozabimo na lastno identiteto.

3. Kakšna je povezava med izvirnim delom in vašo potrebo po ustvarjalnem izražanju?

Sebe in svojega časa mi ni težko izraziti z besedami nekoga drugega. Naše delo oziroma delo gledališča je, da najdemo način, kako se izraziti s tujimi besedami, še posebej če imamo pred sabo tako mojstrovino, kot je Smoletova drama.

Zato smo se na začetku odločili, da ne bomo spremenili niti ene besede v predstavi. Seveda smo besedilo skrajšali in ga nekoliko preuredili, a ničesar nismo dodali. Verjamemo, da je besedilo samo po sebi dovolj močno.

Morda je še največjo spremembo vidimo v bralni perspektivi. Režiserji Antigono običajno berejo kot politično predstavo, sodno dramo ali poetično dramo brez povezave z realnostjo. Sam sem jo bral kot družinsko dramo, kot majhno predstavo, ki se vsako noč odvija v vsaki jedilnici. Liki niso zgolj politični nasprotniki, temveč so si veliko bližje. To vse skupaj spremeni in močno oteži.

4. Povejte nam več o svojih režiserskih izkušnjah. Vam je bil kateri projekt ali predstava še posebej ljub?

Študij na ljubljanski Akademiji za gledališče, radio, film in televizijo sem zaključil leta 2020 pri mentorjih Matjažu Zupančiču in Matjažu Tribušonu. Imel sem veliko srečo, da sem imel veliko priložnosti za delo z različnimi slovenskimi gledališči in pri zelo različnih projektih. Režiral sem otroške predstave, komedije, klasike in priredbe romanov. Raznolikost projektov je zame zelo pomembna, saj verjamem, da me vsaka nova zgodba prisili, da iščem novo strategijo pri postavljanju dramskega besedila.

Od študijskih let do danes sem se veliko naučil tudi v vlogi asistenta režije, v kateri sem delal z uglednimi gledališkimi režiserji, kot so Janez Pipan, Aleksandar Popovski, Ivica Buljan in Paolo Magelli.

Poleg tega z radiem sodelujem pri produkciji radijskih iger in branju književnih odlomkov.

5. Imate kakšen nasvet za mlade režiserje in umetnike na splošno?

To je zelo zahtevno vprašanje. Mislim, da je najpomembnejše, da si vsak ustvarjalec dovoli ostati zvest samemu sebi, hkrati pa poskusi čim več različnih stvari. Različni žanri zahtevajo različne pristope ter terjajo, da se vedno znova razvijamo in odkrivamo same sebe.

KRITIŠKA BESEDA

Dejan Petković

Odsotnost prisotnega ali Antigonina senca

Antigona je leta 1960 nastala izpod peresa enega izmed vodilnih slovenskih dramatikov, Dominika Smoleta. Njena interpretacija, ki smo si jo lahko prvi festivalski večer ogledali v izvedbi Slovenskega narodnega gledališča Nova Gorica, ni zgolj reprodukcija znamenitega Sofoklejevega dela, temveč je to globok premislek o osebni in kolektivni odgovornosti v časih, ki jih označujemo kot prelomne in v katerih zgodovina, če se izrazimo po Shakespearovo, »skoči iz okvira«.

Delo, nastalo v napetem obdobju hladne vojne, prinaša novost, ki mu daje poseben okvir, in sicer fizično odsotnost lika Antigone, ki je obravnavana zgolj na ravni govornega dejanja. Tako postane predstava zaprta forma, v kateri liki nenehno premišlujejo svoje izvirne ustreznike. Vojna se je pravkar končala, nepokopana trupla pa postajajo izziv za novo oblast in družbo, ki je medtem izgubila samostojnost in razsodnost. Dogajanje je iz antične polis prestavljeno v družinsko meščansko okolje, dialog pa se odvija na periferiji dogodkov, bogatih z introspektivnim potencialom. Zdi se, da so številni vidiki predstavitve zavestno izbrani zato, da bi ustvarili vtis cikličnega pojavljanja zla, tako značilnega za logiko vojnega uničenja, ki se še danes pojavlja v določenih časovnih intervalih, med katerimi poteka vsakdanje življenje. Zato v predstavi ni veliko čustev niti ni poudarjene vznesenosti, osrednji lik, ki združuje izkušnje mitične junakinje ter željo po obrambi človeških načel in družbenih pravil v zvezi z vojnimi žrtvami, pa je Ismena (Arna Hadžialjević), ki izraža vse potlačene osebne in kolektivne konflikte, pa tudi zavračanje mlačne avtokracije in ravnodušne oblasti. Hladnega in nezainteresiranega Kreonta igra Blaž Valič, njegovega infantilno evforičnega sina Hajmona, Antigoninega zaročenca, pa Jure Kopušar. Ta lika sta zasnovana popolnoma različno, a imata v predstavi isto funkcijo – relativizirata vsak poskus, da bi se v družbo vrnila vladavina razuma in etičnih načel. Med voljo likov in razumom krmari razumni in cinični Tejrezias (Bine Matoh), ki v slogu sodobnih svetovalcev vladarjev deluje bodisi v senci bodisi v javnosti.

V predstavi, ki jo zaznamujeta enoten ritem in zadržano dogajanje, režiser Luka Marcen v trenutku, ki je prelomen za nadaljnji razvoj dogodkov (ali natančneje, za odnose med liki na odru), s »posvečenjem kulis« doseže nekakšno deziluzionistično prekinitev dogajanja. Scena pred gledalci razpade, meščanska soba se razstavi, liki pa se znajdejo v nekonvencionalni telovadnici, kjer se slavi, pa tudi končuje tisto, kar se sploh ni začelo. Predstava ne razreši dileme, ali bo Polinejk pokopan po ustaljenem obredu in ali se bodo v uničeni polis vrnili bogovi. Po Ismeninem umoru glasnika, ki je bil svojevrstna povezava med duhom odsotne Antigone in scensko aktivnimi liki, pa se razreši tudi ta dilema. Antigona Slovenskega narodnega gledališča ne ponuja odgovorov na vprašanja, ki jih postavlja. Če sodimo po scenografiji, načinu igranja in režijski interpretaciji dramaturške predloge Dominika Smoleta, to niti ni bil njen cilj.

Nataša Gvozdenović

Težavni časi in iskanje smisla

Antigona Dominika Smoleta v režiji Luke Marcena, Slovensko narodno gledališče Nova Gorica

Dominik Smole je poetično dramo *Antigona* napisal v 60. letih prejšnjega stoletja. Luka Marcen jo postavi v vlažno zapuščeno hišo v času po drugi svetovni vojni (scenografija Branka Hojnika), čeprav bi lahko šlo za čas po katerikoli vojni (danes jih v naši bližini divja več, naj omenimo samo tisti v Palestini in Ukrajini).

V Smoletovi *Antigoni* je naslovna junakinja fizično odsotna. Ne vidimo je na odru, ampak nam o njej poroča Paž (Lara Fortuna), glasnik, ki je otroško nedolžen. Antigona je kljub svoji odsotnosti zastrašujoče prisotna in prestavlja dramski okvir. Marcenova režija prinaša sodobno dramo, ki prikazuje človekovo sprejemanje odločitev, medtem ko ta sam razpada, kar vidimo pri Ismeni (Arna Hadžialjević) in Kreontu (Blaž Valič), katerega oblast je brez strasti, polna pa je brezvoljnosti in depresije. Predstava dramaturško poteka na več ravneh (Ana Kržišnik Blažica), medtem ko glasba Mitje Vrhovnika Smrekarja spremlja ritem zgodbe, ki je kot udušen krik, ki se utaplja v zmedi. Le tu in tam se skozi pasaže, ki govorijo o pticah, sliši krik žejnega v puščavi, sicer pa tudi njega zaduši hrup sveta, katerega del smo.

Predstava *Antigona* nas opozarja na človeško potrebo po smislu in na pravico, da se človek v življenju kar se da samoaktualizira, na kateri pa pozabljamo, saj pokorno zatiramo svoj pravi jaz.

Sašo Ognenovski

Avtokracija kot politična igra

(O uprizoritvi Antigone Dominika Smoleta v produkciji Slovenskega narodnega gledališča Nova Gorica v režiji Luke Marcena. Glavne vloge: Arna Hadžialjević, Blaž Valič, Jure Kopusar, Aleš Valič, Lara Fortuna, Gorazd Jakomini.)

Sodobno branje mita o Antigoni odpira številne vidike, ki so relevantni za današnje politično dogajanje in njegov vpliv na civilizacijske premike. Interpretacija Dominika Smoleta je politična predstavitev tega mita, njena posebnost pa je odsotnosti Antigone kot dramskega lika. Ko beremo dramo, se sprašujemo, kje je Antigona, ko pa gledamo preudarno predstavo Luke Marcena, se sprašujemo, kje je država. Ta zelo kompaktni in organski režijski koncept odpira rane, nastale zaradi sodobnih političnih insinucij, v zavest pa priključuje tudi zablode prednikov in smrtonosne igrice z demokracijo. V predstavi vidimo krhkega Kreonta, manipulativnega Tejreziasa, ogorčeno Ismeno in nesramnega Hajmona – državni aparat, v katerem za Antigono ni prostora, saj je ona junakinja, pravi junaki pa so že zdavnaj prezgodaj umrli in o njih govorijo le pamfleti in tihi spomini avtokratov, ki jih muči vest. Tako kot Sofoklej se tudi Dominik Smole sprašuje o Polinejkovem pokopu, vendar nekoliko drugače, z gledišča Kreontovega iskanja »smisla države«. V predstavi Luke Marcena Polinejka pokopljejo, a to ni pomembno, saj Kreont pri Smoletu ne ve, kaj po tem. Naša družba se spominja Mozarta, ki prav tako ni imel primerne pogreba, ampak je končal v skupnem grobu. Luka Marcen in igralci, katerih igra je dosledna do konca, poudarjajo, da na koncu koncev sploh ni pomembno, ali Polinejka pokopljejo ali ne, saj v številnih skupnih grobnicah po svetu trohnijo trupla tistih, ki so umrli za ideale. Ta Antigona v svojem dramaturškem jedru in v bistvu režijske zasnove nima idealov in prav zato je Ismena v globoki dilemi. Tisto, kar je še preostalo od človečnosti in časti, uteleša lik Paža, ki ga igra ženska. Paž na oder prenaša Antigoninega duha in njene misli oziroma njihovo interpretacijo. Ko omenjamo čast in predanost, imamo v mislih njuno izgubo v prehodnih družbah, pa tudi v manipulativnih komunističnih okoljih (spomnimo, da je drama nastala v najtemnejših letih komunizma, na začetku 60. let, ko so ljudje preprosto izginjali z obličja zemlje). Na drugi strani pa je tu »legitimna« družbena hipokrizija, ki rodi namišljeno perverzno, ki jo lege artis utrujejo družbeni konstrukti.

Avtokracija ni več v modi. Lažne informacije in družbena omrežja postrežejo z družbeno »odgovornostjo« v obliki hedonistične pojedine na mizi vulgarnosti in neizobraženosti mastodontov. Drama Dominika Smoleta v različici Luke Marcena in igralcev novogoriškega gledališča opozarja na vse to in je svarilo pred prihajajočo duhovno gluhostjo in nemostjo.

VTISI

Gledališki festival balkanskega kulturnega prostora | Theatre Festival of Balkan Cultural Space

Priredila Jana Savić

Zamisel, da se lahko antična tragedija prelevi v meščansko dramo, je dobra in zanimiva, saj ponuja veliko možnosti.

Vse pohvale gledališču, ki se je res izkazalo. Antične drame je pogosto težko predstaviti sodobnemu občinstvu, a gledališnikom je to tokrat uspelo. Upam, da bo festival obdržal to noto, saj gre za najboljši kulturni dogodek v Nišu.

Lahko rečem, da česa takega na tem festivalu še ni bilo. Obiskujem ga že od prvega leta, ogledal sem si vse predstave, a takšne še nisem videl. Slovenci so vsekakor pokazali nekaj posebnega. Igralci so zanimivo predstavili besedilo in pritegnili pozornost, zanimivo je bilo videti to klasiko v njihovi izvedbi. Mladi režiser je izbral nekaj zanimivih rešitev, zato so moji vtisi pozitivni.

Zelo zanimivo se mi zdi, da se glavni lik, Antigona, ne pojavi v nobeni sceni, to je res pritegnilo mojo pozornost. Sprva me je motilo, nato pa se mi je na neki način zdelo posrečeno. Sicer mi ni povsem jasno, zakaj je drama postavljena prav v povojni čas – dogaja se pred kakšnimi 80 leti. Mislim, da energija igralcev ni bila na najvišji ravni, je pa bila konstantna. Lahko rečem, da so me s svojimi besedami prepričali, a me je celotna predstava navdušila. Malce me je motilo, da so bile črke v nadnapisih premajhne, tako da tisti, ki smo sedeli na balkonu, kljub dobremu vidu nismo mogli spremljati predstave v tujem jeziku. Od drugih festivalskih predstav pričakujem veliko več.

Na voljo je bil prevod besedila, tako da so lahko gledalci razumeli slovenščino. Mlajše generacije je ne razumejo, starejši, moja generacija, pa smo že malo pozabili, kar smo se naučili. Predstava je dobra, čeprav sem opazila, da gledalci niso bili povsem zadovoljni z dramaturgijo – verjetno smo se vsi osredotočali na branje, in ne na samo predstavo. Branje podnapisov pri filmu je nekaj drugega kot branje nadnapisov pri predstavi v živo.

KRITIŠKA BESEDA

Jelena Popović

Slovensko narodno gledališče Nova Gorica je na prvi večer festivala *Teater na razpotju* kot kak razočaran učitelj po dolgem odmoru, med katerim so razpuščeni otroci prestopili vse meje, vstopilo v učilnico, odprlo Antigono in iz torbe streslo veliko več kot kritiko, nauk in grožnjo. Ne spomnim se, kdaj me je gledališče nazadnje s tako strogostjo, pravičnostjo in dostojanstvenostjo pripravilo do tega, da sem se zasramovala časa in družbe, ki jima pripadam. *Antigona* režiserja Luke Marcena brez kazanja na krivca k odgovornosti poziva vse nas, neme opazovalce propada, v katerem živimo že desetletja. Ob gledanju brezkrvnih in brezobzirnih likov ter ob poslušanju tirad o morali, resnici, pravičnosti, svobodi in miru v tej resničnosti prepoznavam le golo borbo za preživetje v svetu, v katerem vlada zakon šibkejšega, hladnejšega

in manj dejavnega. Ta svet pod vodstvom ljudi brez hrbtenice, ki zanikajo obstoj vsega, kar je kaj vredno in kar zahteva odrekanje in trud, ni ostal samo na odru in ni izginil po aplavzu. S kakšnim mirom so igralci iz Nove Gorice odigrali strašen nemir, s kakšno hladnostjo so zatrli vse človeško, kar obstaja v človeku, in vse dobro, kar lahko življenje ponudi – družino, ljubezen, svobodo, resnično srečo ob ustvarjanju nečesa, kar bodo naši otroci želeli braniti. Temu tonu predstave sledijo tudi scenografija, kostum, glasba in gib. Na odru, ki se v trenutku razstavi in se spremeni v groteskno podobo obupa, vidimo razočaranje in zadnji pogled pred koncem. Od blede in umazane zelene, ki kot obris nekdanjega življenja prevladuje v likovnih elementih predstave, na koncu ostanejo sivi in rjavi odtenki. Antigone ni. Ni zločina, ni zločinca, ni skušnjave, ni kesanja. Ostala je le poetika, ki je pri Dominiku Smoletu epitaf družbe, ki je imela velikopotezne ideje in genialne načrte, nato pa je zgrmela v prepad lastnega apetita, utelešenega v novem nesposobnem Kreontu (Blaž Valič). Jalovo početje, kot nam sporoča tudi velika bela štorklja v kotu kot statist brez naloge, replike in smisla. A dramatik in režiser sta kot žarek upanja spretno izpostavila tistega otroka, ki mu ni več treba vzdikniti, da je cesar nag. To je Paž, ki ga natančno in predano oživi Lara Fortuna. Ta otrok je tudi vsak izmed nas v občinstvu, ki se je želel opravičiti za najstrašnejši zločin: za malomarnost do življenja, ki nam je bilo zaupano.

KRITIŠKA BESEDA

Milivoje Mladenović

Nova poetika v klasične okviru

(Dominik Smole: *Antigona*, režija: Luka Marcen, Slovensko narodno gledališče Nova Gorica)

V 60. letih prejšnjega stoletja so družbeno resničnost v Jugoslaviji radi preoblačili v antične mite. V jugoslovanski dramatikni sta prevladovala razstavljanje, ustvarjalno in analitično, ter novo branje antičnih mitov. To je obdobje, v katerem so pomembni srbski pesniki (Jovan Hristić, Velimir Lukić, Miodrag Pavlović) like za pesniške drame črpali iz antične književnosti. Takšen trend je prevladoval tudi v hrvaški in slovenski literaturi (Gregor Strniša, Dane Zajc, Dominik Smole, Drago Ivanišević itd.).

Danes, sedem ali osem desetletij kasneje, je mladi slovenski režiser Luka Marcen na oder postavil dramo Antigona Dominika Smoleta, ki govori o univerzalni junakinji in njenem uporju proti togim pravilom družbenega sistema, ki po vojni vedno izraziteje in okrutneje zatira tisto prvinsko človeško v človeku. Luka Marcen Smoletovo besedilo preoblikuje v družinsko dramo, pri čemer je družina metafora za družbo. Izgubljenost, strah in negotovost so vztrajali še dolgo po vojni kljub prizadevanju, da bi se življenje obnovilo, da bi »Tebe ponovno zaživele«. Zato na gledalca, ki se zaveda smrti, ki kosi po bojiščih, misel »Trgovati z mrtvimi je umazan posel« učinkuje zelo boleče, a hkrati katarzično. Ampak Luka Marcen ni želel, da bi predstava o Antigoni v 21. stoletju nosila ideološki pečat, in v sodelovanju z Ano Kržišnik Blažica in Rokom Andresom mu je uspelo politično neizbežno potisniti v ozadje ter sodobnikom pokazati resnico o njih samih in jim dati neke vrste »navodilo« za življenje in nenehni boj s silami usode. K temu zagotovo prispeva tudi »dvodimenzionalna« scenografija Branka Hojnika, ki nakazuje čas nastanka Smoletove drame (jedilnica v prvem delu predstave kot prostor družinskega zbiranja in telovadnica v drugem delu kot prostor javnega delovanja, kjer politična elita izreka svoja stališča o nujnem pragmatizmu). Predstava je kritika konformizma, a skuša na slogovni ravni ohraniti liričnost in cinično poetiko Smoletovega besedila. Takšna usmeritev vpliva tudi na igro (fascinantno sugestiven Bine Matoh kot Tejrezias, pa tudi Arna Hadžialjević kot Antigona z natančno artikulacijo in Blaž Valič kot Kreont). Misli nosijo močan pomen, univerzalno resnico o temeljnih civilizacijskih vprašanjih, ki jih vsebuje Smoletova drama, nastala na osnovi povsem razstavljene Sofoklejeve dramske predloge, v kateri je antična forma

razgrajena, gradivo pa na novo oblikovano v mogočne verze. To pomeni popoln obrat od Aristotelove definicije tragedije kot dramskega dela, v katerem junaki delujejo, in ne pripovedujejo. V Smoletovi drami antagonisti pripovedujejo in »opravljajo« dejanja odsotne protagonistke Antigone (ostro nasprotje njenega aktivizma je Ismenin pragmatizem!). Ta obrat, ki ga pri Smoletu spremljamo od 50. let prejšnjega stoletja, je moderen prijem, ki prehitava vse modernistične in postmodernistične terminološke opredelitve. Mladi režiser Marcen to zelo dobro ve, zato na odru previdno oblikuje nov svet, svet novih etičnih načel v starem okviru.